

Söker efter fadern i minnen och brev

"Jag vet ingenting om mina föräldrar", säger den norske författaren och poeten **Niels Fredrik Dahl**. Nu har han försökt närma sig dem genom att skriva två böcker. Den senaste är *Fars rygg*, eminent översatt av **Gun-Britt Sundström**. Boken utspelar sig under tjugo år, mellan åren 1926 och 1946 och skildrar fadern Johns uppväxt.

Mitt intresse för boken väcktes av *Lundströms Bokradio*, där **Alex Schulman** och **Philomène Grandin**, som bägge också skrivit böcker om sina fäder, samtalade och recenserade boken. Också hade tv-programmet *Babel* en intressant intervju med författaren och hans hustru **Linn Ullman**.

Berättelsen tar sin början i Egypten, i Alexandria, där John växer upp som ensam barn tillsammans med sin far – i boken kallad Domaren och – sin mor Ellen. Fadern innehar ett högt ämbete i Justitiepalatset och John hemskolas av modern eftersom fadern misstror den egyptiska skolan. De bor med tjänstefolk i ett palatsliknande hus med utsikt över havet. Till en början försiggår ett intensivt socialt umgänge med cocktailpartyn, uppsydda festkläder och sena nätter. Varje sommar tar familjen plats i den öppna bilen och fadern kör hela vägen till Norge för några veckors stärkande fjällvandring, innan de återvänder tillbaka till Alexandria.

Men ganska snabbt förändras bilden. Familjen isolerar sig alltmer. Domaren arbetar långa dagar och kvällar medan modern och sonen lämnas åt varandra. Modern slutar le och leka och börjar istället iklädd vitt, med parasoll i handen, ensam vandra i timmar längst havet. Domaren, den auktoritära patriarken, kommenderar och fjärrstyr sin son på avstånd likt en robot. Mellan raderna framkommer det att Johns far själv har uppfostrats hårt, av en misshandlande far, kallad Majoren.

Det mesta av Johns tid går från och med nu åt till att hantera en obotlig ensamhet, att överleva från dag till dag. Oförtröttligt, närmast maniskt, tecknar han utsikten från sitt rum, ut över havet. Något som pågår genom hela hans liv.

John skickas genom åren bort, kors och tvärs till skolor och internat i Europa. Först till Norge där han ska bli scout. Här lämnas han, tretton år gammal, i två år hos en rektor och hans fru, som John aldrig tidigare har träffat. Paret har förlorat sin egen son och John blir en "stand in", han ärver den dödes rum, hans kläder, cykel och skidor. Domaren skriver uppfordrande brev om hur John ska sköta sig, mamman skriver aldrig. John intalar sig ändå att hon kanske skriver, men med osynligt bläck. I två år förblir han "den nye", utan vänner och med föräldrar som aldrig kommer på besök.

I bakgrunden börjar nu antisemitiska stämningar dyka upp som John varseblir men inte förstår vidden av.

När fadern efter två år abrupt hämtar honom i den öppna bilen, mitt under ett scoutläger, är det endast för att hals över huvud köra honom vidare till en ny placering, nu till en internatskola i Genève. Här i neutrala Schweiz ska han få en utbildning. Det är rent av plågsamt att läsa om hur John tvingas tillbringa julen 1936 helt ensam på internatskolan. Han lyckas så småningom ändå få lite kontakt med två av eleverna, David och Paula. David är jude från Mainz, och John tillbringar julen 1937 hos honom och hans familj. Paula kommer från Venedig. Hennes mor som är judinna, har redan flytt till New York och lämnat dottern och maken som är en framstående italiensk fascist som svurit trohet till Mussolini.

Långsamt blir John medveten om nazismen, antisemitismen och det annalkande kriget. När kriget väl bryter ut skickas han efter ytterligare två år 1938 huvudstupa med tåg hem till Norge, dit även föräldrarna anländer. Då har han inte haft kontakt med sin mor på fyra år och med Domaren bara vid transporter mellan de olika skolorna. För en kort stund är familjen återförenad. Domaren återvänder dock snabbt tillbaka

till Alexandria, men nu med Othilie Bang, en yngre och gladare kvinna. John lämnas kvar med den försmådda och svårt deprimerade modern i en mörk, liten lägenhet i Oslo. Det blir nu Johns uppdraget att få henne att orka leva vidare med skammen att ha blivit lämnad. Något modern inte förmår berätta ens för sina systrar. De isolerar sig och tillsammans fantiserar de tröstlöst om att kunna återförenas med Domaren. Det gamla hemmet i Alexandria finns nu bara kvar som en hägring för dem båda. Det kommer nu dröja åtta år innan John återser sin far igen.

I Europa rasar kriget och Norge ockuperas. John gör lama försök att ansluta sig till motståndsrörelsen men vågar inte lämna modern när det blir skarpt läge. Till slut beslutar sig John att fly över till Sverige på skidor, där stannar han tills dess att kriget är över.

Författaren Niels Fredrik Dahl är nu i sextioårsåldern. Han letar likt en detektiv i sina minnen, i brev och teckningar, kartor och foton efter sin pappa John. Hans berättelse blir till ett vemodigt sökande efter en pappa som tidigt slutade finnas och som inte lämnade många spår efter sig. Han finner bara lösa fragment. "Jag letar efter dig överallt", skriver han i boken.

Fars rygg ska nog med fördel läsas tillsammans med Dahls förra bok, *Mor om natten*. Här tar författaren motvilligt emot sin mammas dagbok som hon hoppades skulle få honom att till slut förstå henne. Den boken beskriver en depression som tycks gå i arv genom generationer och blir också en studie över hans föräldrars havererade äktenskap. Nu när bilden utvidgats och borrar sig bakåt i tiden genom *Fars Rygg* framstår dessa båda böcker sammantaget som en svårslagen poetisk studie av nedärvd ensamhet. Så mycket smärta, saknad, förtvivlan, isolering och utanförskap.

Denna skildring visar på Niels Fredrik Dahls förmåga att varsamt och respektfyllt utforska och återge delvis dolda och

mörka aspekter av sin fars liv, och hur de verkat fortplanta sig genom generationer. Det är både hjärtskärande och väldigt vackert på samma gång.

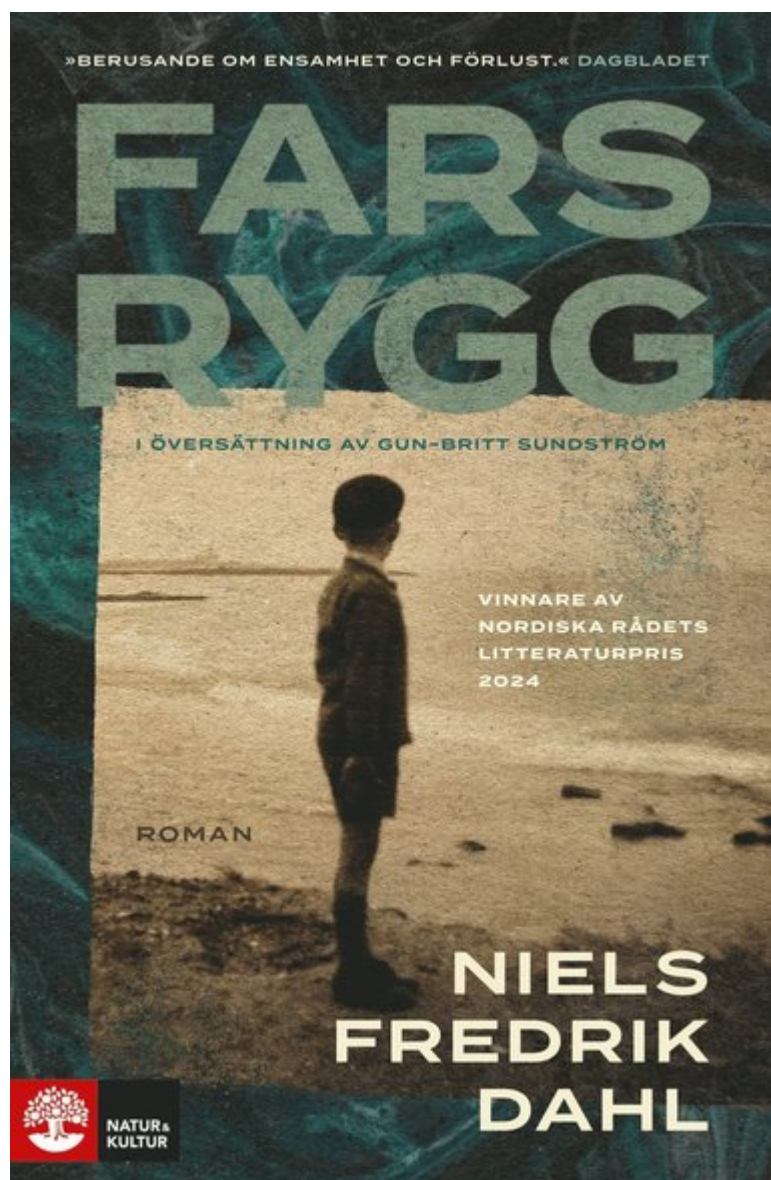
Text: Helene Nellvik

Fars rygg

Niels Fredrik Dahl

Översättning: Gun-Britt Sundström

Natur och Kultur, 2025

Fars rygg tilldelades Nordiska rådets litteraturpris 2024 och har i norska medier beskrivits som en höjdpunkt i Dahls författarskap.